

Cuprins

<i>Cuvânt-înainte</i> (Luminița Mihaela Iacob)	7
Introducere	13
Capitolul 1. <i>Modele teoretice ale analizei determinanților rezultatelor școlare în adolescență</i>	19
1.1. Adolescența – caracteristici și nevoi de dezvoltare	19
1.2. Modelul lipsei de speranță învățate pentru explicarea rezultatelor	24
1.2.1. Modelele neajutorării învățate și lipsei de speranță pentru explicarea stării afective	25
1.2.2. Modelul lipsei de speranță pentru explicarea performanței școlare.....	36
1.3. Teoria bioecologică a dezvoltării umane	64
Capitolul 2. <i>Cercetări anterioare privind rolul factorilor individuali și contextuali în determinarea performanței școlare</i>	71
2.1. Perspectiva motivațională	77
2.1.1. Orientarea scopurilor de învățare.....	77
2.1.2. Orientarea motivațională	82
2.2. Perspectiva ecologică	87
2.2.1. Suportul parental	87
2.2.2. Suportul școlar.....	99
Capitolul 3. <i>Cercetări românești asupra determinanților individuali și contextuali ai rezultatelor școlare ale adolescenților</i>	109
3.1. Introducere	109
3.2. Obiectivele cercetărilor realizate pe adolescenți români.....	115
3.3. Metodă generală.....	119
3.3.1. Participanți	119
3.3.2. Instrumente și procedeu.....	119

3.4. Rezultate statistice	128
3.4.1. Studii asupra efectelor de interacțiune dintre determinanții individuali	129
3.4.2. Studii asupra efectelor de interacțiune dintre determinanții contextuali	133
3.4.3. Studii asupra efectelor de interacțiune dintre determinanții individuali și contextuali	139
Capitolul 4. <i>Interpretarea efectelor determinanților individuali și contextuali asupra rezultatelor școlare în context românesc</i>	171
4.1. Efecte directe ale determinanților individuali	172
4.1.1. Atribuire.....	172
4.1.2. Credințe cu privire la natura inteligenței	175
4.1.3. Orientarea scopurilor de învățare	176
4.1.4. Orientarea motivațională	178
4.2. Efecte directe ale variabilelor contextuale	179
4.2.1. Percepția suportului parental	179
4.2.2. Percepția suportului primit în mediul clasei	184
4.3. Efecte ale interacțiunii dintre determinanții individuali și cei contextuali.....	188
4.3.1. Interacțiuni dintre determinanții individuali	188
4.3.2. Interacțiuni dintre determinanții individuali și cei contextuali.....	189
Capitolul 5. <i>Implicații educaționale ale rezultatelor și direcții viitoare de cercetare</i>	197
5.1. Concluzii asupra influenței determinanților individuali și a celor contextuali asupra rezultatelor școlare.....	197
5.1.1. Concluzii cu privire la diferențele de gen	203
5.2. Limite ale studiilor realizate și direcții de cercetare viitoare	204
5.3. Implicații educaționale ale rezultatelor cercetărilor	211
Capitolul 6. <i>Concluzii finale</i>	225
<i>Bibliografie</i>	229
<i>Index</i>	275

Colecția *Științele educației. Structuri, conținuturi, tehnici* este coordonată de Cezar Bîrzea și Constantin Cucos.

Contribuția autoarelor:

Loredana Ruxandra Gherasim: subcapitolele 1.2, 2.1, capitolele 3 și 4, concluzii finale

Simona Butnaru: introducere, subcapitolele 1.1, 1.3, 2.2, capitolele 4 și 5

© 2013 by Editura POLIROM

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Pe copertă: © Klara Viskova/Depositphotos.com

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,
sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

GHERASIM, LOREDANA RUXANDRA

Performanța școlară: determinanți individuali și contextuali în adolescență / Loredana Ruxandra Gherasim, Simona Butnaru; cuvânt-înainte de Luminița Mihaela Iacob. – Iași: Polirom, 2013

ISBN print: 978-973-46-3136-0

ISBN ePub: 978-973-46-4070-6

ISBN PDF: 978-973-46-4071-3

I. Butnaru, Simona

II. Iacob, Luminița Mihaela (pref.)

371.26:373.3

159.922.8

Printed in ROMANIA

Loredana Ruxandra Gherasim
Simona Butnaru

PERFORMANȚA ȘCOLARĂ

Determinanți individuali și contextuali
în adolescență

Cuvânt-înainte de Luminița Mihaela Iacob

POLIROM
2013

Simptomele depresive au fost măsurate folosind *Scala de Depresie pentru Copii* (SDC ; Kovacs, 1985). Scala conține 27 de itemi care măsoară simptomele cognitive, afective și comportamentale ale depresiei adolescenților. Fiecare item conține trei simptome depresive cu grade diferite de severitate, care au fost cotate de la 0 la 2. Participanții trebuiau să selecteze din fiecare grup afirmația care descria cel mai bine starea afectivă din ultimele două săptămâni. Scorul total a fost obținut prin însumarea răspunsurilor, un scor ridicat indicând un nivel ridicat al depresiei. Coeficientul Alpha de consistență internă a avut valoare ridicată – 0,86.

Performanța școlară. Elevii au raportat la finalul semestrului al doilea notele obținute la matematică, limba română, fizică, chimie, biologie, istorie, geografie și limba engleză. Media acestor note a fost calculată pentru fiecare elev.

Procedeu

Chestionarele care au măsurat stilul atributiv (CSAR) și perceperea suportului parental au fost administrate tuturor elevilor pe parcursul primului semestru al clasei a șaptea. La finalul anului școlar, 4-5 luni mai târziu, elevii au completat scala de măsurare a depresiei și au raportat notele obținute în semestrul al doilea.

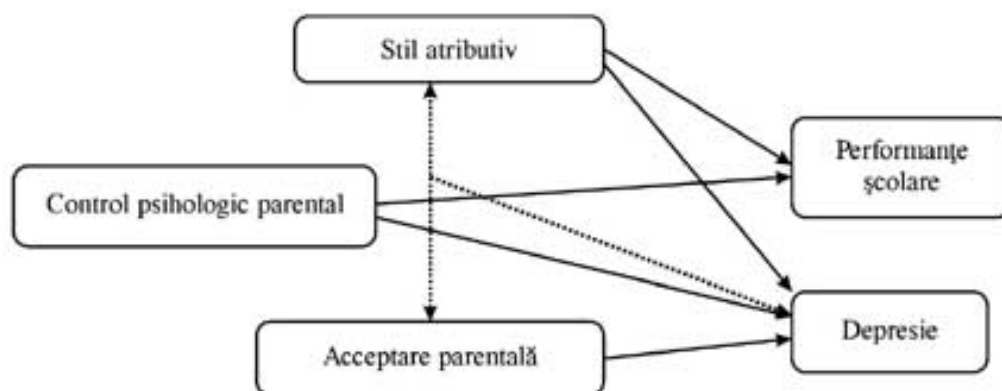
Rezultate

Testele t nu au indicat diferențe de gen în ceea ce privește variabilele studiate (stilul atributiv, percepția suportului primit din partea părinților, depresia și notele). Analiza corelațiilor dintre variabile a indicat faptul că notele elevilor s-au corelat pozitiv cu CPP ($r = 0,21$, $p < 0,01$), dar negativ cu APP ($r = -0,13$, $p < 0,05$) și depresia ($r = -0,26$, $p < 0,01$). Nivelul depresiei elevilor s-a corelat pozitiv cu APP ($r = 0,36$, $p < 0,01$), dar negativ cu CSAR ($r = -0,37$, $p < 0,01$) și CPP ($r = -0,20$, $p < 0,01$).

Analiza de regresie ierarhică multiplă (Cohen și alții, 2003) a fost folosită pentru a testa efectul moderator al percepției suportului parental pentru relația dintre stilul atributiv și note, respectiv nivelul depresiei. În aceste ecuații, stilul atributiv, controlul și acceptarea parentală au fost introduși ca predictorii în prima etapă. Interacțiunile

dintre stilul atributiv și perceperea controlului parental (CSAR × CPP), respectiv perceperea acceptării parentale (CSAR × APP) au fost introduse în ecuație în a doua etapă; interacțiunea dintre toți predictorii, CSAR × CPP × APP, a fost introdusă în ecuație în a treia etapă. Rezultatele au indicat că stilul atributiv ($\beta = 0,23$, $p < 0,01$) și perceperea controlului parental ($\beta = 0,23$, $p < 0,01$, $R^2 = 0,10$, $F(3,306) = 11,90$, $p < 0,01$) au fost predictorii semnificativi ai performanțelor școlare. Participanții cu stilul atributiv mai puțin depresiv și cei care au perceput un nivel ridicat al controlului parental au raportat note mai mari la finalul anului școlar. Interacțiunile dintre stilul atributiv și diferitele dimensiuni ale suportului parental nu au fost semnificative.

Rezultatele statistice au indicat că toți predictorii, stilul atributiv, perceperea controlului și acceptarea parentală ($\beta = -0,26$, $\beta = -0,15$, $\beta = 0,29$, toate $p < 0,01$, $R^2 = 0,23$, $F(3,306) = 31,84$, $p < 0,01$) au prezis simptomele depresive ulterioare. Participanții care au raportat un stil atributiv mai puțin depresiv și un nivel mai ridicat al acceptării parentale au raportat mai puține simptome depresive. A apărut o interacțiune semnificativă între stilul atributiv și perceperea nivelului de acceptare parentală în predicția simptomelor depresive ($\beta = -2,21$, $p < 0,01$, $R^2 = 0,01$, $F(5,304) = 2,95$, $p < 0,06$). Ilustrăm relațiile semnificative obținute în figura 18. Efectele directe sunt indicate de liniile continue, iar cele de moderate, de liniile punctate.

Figura 18. Efectele stilului atributiv și ale percepției suportului parental asupra performanței și stării afective

3.4.3.2. Stilul atributiv optimist și perceperea suportului parental

Studiul (Gherasim, Butnaru, Gavreliuc și alții, 2013) a avut ca scop analiza relației dintre suportul primit din partea părinților și performanța școlară, respectiv starea afectivă, dar și analiza efectului moderator al regiunii/etniei asupra relației dintre suportul parental și rezultatele adolescenților. Cercetarea a vizat două regiuni geografice din România – Banat (regiunea de vest) și Moldova (regiunea de est), comparația între cele două regiuni făcându-se pe două criterii – etnic (adolescenți români *versus* adolescenți maghiari) și regional (Moldova *versus* Banat).

Participanți

La studiu au participat 390 de elevi din clasa a opta, cu vârsta cuprinsă între 13 și 15 ani. Elevii care au furnizat date incomplete și cei care au provenit din familii monoparentale au fost excluși din analiză, eșantionul final fiind format din 349 de elevi (173 de fete, 170 de băieți, 6 neoferind date despre gen; vârsta $M = 13,65$, $AS = 0,82$), 94 de adolescenți de etnie maghiară (toți din regiunea Banat) și 255 de adolescenți români (128 din Banat și 127 din Moldova). Elevii din zona Banatului au fost recrutați de la trei licee din Timișoara, eșantionul incluzând 94 de adolescenți de etnie maghiară (55 de băieți și 39 de fete) și 128 de adolescenți români (60 de băieți, 62 de fete și 6 cu gen necunoscut). Adolescenții din Moldova au fost recrutați de la două licee din Iași, eșantionul incluzând 127 de elevi din etnie română (55 de băieți și 72 de fete).

Instrumente

O variantă cu 12 itemi a *Chestionarului Stilul Atributiv – Revizuit* (CSAR; Thompson și alții, 1998) a fost folosită pentru a măsura atribuirea cauzelor evenimentelor pozitive. Pentru fiecare dimensiune – intern, stabil și global – a fost calculat un scor total. Prin însumarea scorurilor obținute la cele trei dimensiuni s-a calculat un scor global care indică stilul de atribuire al elevilor pentru evenimentele pozitive. Un scor ridicat indică un stil atributiv optimist. Coeficienții Alpha

Cronbach pentru evenimente pozitive au avut valori moderate – 0,36 pentru adolescenții români, 0,43 pentru adolescenții maghiari din Banat și 0,31 pentru adolescenții români din Moldova, similar altor studii anterioare (Morris și alții, 2008 ; Thompson și alții, 1998).

Participanții au completat o variantă cu 52 de itemi a *Inventarului Percepției Adolescenților asupra Suportului Parental* (IPASP ; Schludermann și Schludermann, 1971) care măsoară percepția adolescenților cu privire la suportul primit din partea părinților. Opt scale au fost folosite pentru măsurarea dimensiunilor control psihologic și acceptare parentală. Scalele care au măsurat dimensiunea acceptare parentală au fost Acceptare, Centrare pe copil, Implicare pozitivă și Acceptarea propriei individualități. Scalele controlul parental au fost Control, Control prin vinovăție, Control ostil și Inducerea anxietății. Pe o scară cu 3 puncte, variind de la 1 (asemănător) la 3 (neasemănător), participanții au răspuns la fiecare item separat pentru evaluarea comportamentelor mamei și ale tatălui. Scorurile compozite au fost calculate în cazul fiecărui participant pentru fiecare scală care a descris comportamentele mamei și ale tatălui. Analiza factorială confirmativă a indicat existența a două dimensiuni parentale care explică între 78% la 81% din varianța totală a rezultatelor, pentru toate cele trei eșantioane de adolescenți. Toate cele opt scale au avut saturații mari, cu valori absolute variind între 0,80 și 0,91 în rândul adolescenților români din Banat, 0,84 și 0,94 pentru adolescenții maghiari din Banat și 0,83-0,95 pentru adolescenții români din Moldova. Având în vedere similitudinea structurii, analiza factorială a indicat faptul că scalele CRPBI (*Child's Report of Parental Behavior Inventory* – Inventarul Raportului Copilului privind Comportamentele Parentale) au măsurat aceleași concepte în toate cele trei eșantioane de adolescenți. Pentru analizele ulterioare, s-au calculat scoruri medii pentru fiecare dimensiune pentru a descrie suportul ambilor părinți. Un scor mai mare la aceste dimensiuni a indicat un nivel mai ridicat de respingere și, respectiv, de autonomie.

Simptomele depresive au fost evaluate cu ajutorul *Inventarului de Depresie pentru Copii* (CDI ; Kovacs, 1985), care conține 27 de itemi ce măsoară simptomele cognitive, afective și comportamentale ale depresiei copiilor și adolescenților. Fiecare item este format din trei

afirmații ordonate în ordinea crescătoare a severității simptomelor. Participanții au selectat o afirmație din fiecare grup, care descrie cel mai bine starea afectivă din ultimele două săptămâni. Coeficienții Alpha au variat între 0,53 și 0,61 pentru cele trei eșantioane ; valorile medii ale acestor coeficienți au fost obținute și în alte studii anterioare (Abela și alții, 2007 ; Morris și alții, 2008).

Performanța școlară. Elevii au raportat notele obținute la opt obiecte (matematică, fizică, chimie, biologie, limba română, istorie, geografie și limba engleză). A fost calculată media generală la aceste materii pentru fiecare elev în parte.

Procedeu

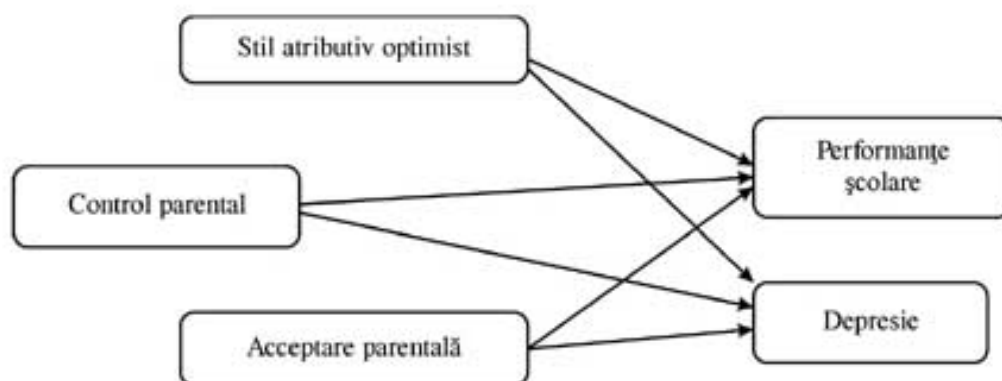
Chestionarele pentru măsurarea stilului atributiv (CSAR) și percepției suportului parental (CRPBI) au fost distribuite tuturor elevilor la începutul primului semestru din clasa a opta. Trei luni mai târziu, la începutul celui de-al doilea semestru, adolescenții au completat chestionarul depresiei (CDI) și au raportat mediile obținute la opt materii pentru semestrul întâi.

Rezultate

Pentru toate grupurile etnice/regionale, rezultatele au indicat că simptomele de depresie au fost asociate pozitiv cu respingerea părinților (toate $r > 0,40$ și toate $p < 0,01$) și negativ cu autonomia (toate $r > 0,20$ și toate $p < 0,05$). Pentru adolescenții maghiari și cei români din Banat, performanțele școlare au fost legate pozitiv de stilul atributiv optimist (toate $r > 0,20$ și toate $p < 0,05$) și negativ de respingerea părinților (toate $r > 0,20$ și toate $p < 0,01$).

Pentru a analiza dacă efectul stilului atributiv asupra performanței și stării afective a adolescenților este moderat de suportul parental, am folosit analiza de regresie multiplă. În ecuațiile de regresie, stilul atributiv optimist a fost introdus în prima etapă, percepțiile suportului parental au fost introduse în ecuație în a doua etapă, interacțiunile dintre stilul atributiv și suportul parental au fost introduse în a treia etapă. Rezultatele au indicat că stilul atributiv optimist a fost un predictor semnificativ al performanțelor școlare pentru adolescenții români ($\beta = 0,26$, $p < 0,01$) și maghiari ($\beta = 0,26$, $p < 0,01$) din

Banat, dar nu pentru adolescenții români din Moldova ($\beta = 0,16$, ns). Percepția controlului parental a fost un predictor semnificativ al notelor pentru adolescenții maghiari și români din Banat ($\beta = 0,25$, $\beta = 0,37$, toate $p < 0,01$), dar și pentru adolescenții români din Moldova ($\beta = 0,33$, $p < 0,01$). Acceptarea parentală a fost un predictor semnificativ al notelor doar pentru adolescenții români și maghiari din Banat ($\beta = -0,18$, $\beta = -0,30$, toate $p < 0,01$). Datele obținute au arătat că stilul atributiv optimist și percepția suportului parental au fost predictori semnificativi ai depresiei pentru toți adolescenții români ($\beta = -0,28$, $\beta = 0,34$, $\beta = -0,15$, toate $p < 0,05$) și maghiari ($\beta = -0,54$, $\beta = 0,30$, $\beta = -0,15$ toate $p < 0,05$) din Banat și adolescenții români din Moldova ($\beta = -0,32$, $\beta = 0,35$, $\beta = -0,27$, toate $p < 0,01$). Interacțiunile dintre stilul atributiv și suportul parental în determinarea performanței și stării afective negative nu au fost semnificative. Ilustrăm relațiile semnificative obținute separat pentru fiecare eșantion de adolescenții români (figura 19) și maghiari (figura 20) din Banat și de adolescenții români din Moldova (figura 21). Efectele directe semnificative sunt indicate prin linii continue.

Figura 19. Efectele stilului atributiv și ale percepției suportului asupra performanței și stării afective ale adolescenților români din Banat